

UDK 364:343.6-058.65
341.322.5:314.6
314.6:364.642.6

Primljeno: 21. 08. 2020.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Hariz Šarić, Nedeljko Jurkić

IZAZOVI SOCIJALNOG RADA RADA SA PORODICAMA NESTALIH OSOBA

Istraživanje je imalo za cilj locirati, analizirati i utvrditi ulogu, mogućnosti i izazove socijalnog rada sa porodicama nestalih osoba. Težište u radu je primarno usmjereno na teorijsko i empirijsko istraživanje usluga koje profesija socijalnog rada pruža porodicama nestalih osoba u smislu kvantiteta, iz ugla vladinog i nevladinog sektora, i kvaliteta, iz ugla osoba članova porodica nestalih osoba. Istraživanje je bilo usmjereno i na utvrđivanje značaja asistencije koju nevladin sektor pruža vladinom sektoru u svim sferama pomoći porodicama nestalih osoba. U procesu istraživanja korištene su sljedeće metode i tehnike: analiza sadržaja, upitnik, intervju, anketa i statistička metoda. Korišten je stratifikovani uzorak vodeći računa o proporcionalnoj i teritorijalnoj zastupljenosti ustanova, nevladinih organizacija i porodica: vladin sektor – 25 ispitanika, nevladin sektor – 10 ispitanika i porodice nestalih osoba – 50 porodica srpske nacionalnosti i 50 porodica bošnjačke nacionalnosti. Anketiranje je sprovedeno u Udruženju građana oštećenog vida Tuzla. Rezultati istraživanja pokazuju da treba više razumijevanja za ove osjetljive skupine porodica i više socijalnog djelovanja u pravcu rješavanja njihovih problema, kao i blagovremenog informisanja javnosti o rješavanju problematike jedne od najranjivijih kategorija našega društva.

Ključne riječi: socijalni rad; izazovi; nestale osobe; porodice nestalih osoba; socijalna pomoć; nevladin sektor; vladin sektor

UVOD

Bosna i Hercegovina se već duži period suočava sa fenomenom nestalih osoba. Zasebna težina problema ogleda se u podacima o evidentiranim nestalim osobama koji su često neusaglašeni. Pored napora koje posljednjih godina aktivno ulaže naša država na traženju nestalih osoba, uz konstatnu podršku vlada prijateljskih zemalja i međunarodnih organizacija, još uvijek ne samo da problem opstaje nego se svakim danom usložnjava. Ratna dešavanja na teritoriji Bosne i Hercegovine kao posljedicu su ostavila mnogobojne pojedince i porodice u stanju socijalne potrebe. Bosna i Hercegovina se suočila sa problemom velikog broja nestalih osoba. Traženje nestalih u BiH predstavlja izazov ne samo njihove porodice, nego i za predstavnike organa vlasti, odnosno sve aktere koji su uključeni u ovaj proces. Nažalost, postoje razlike pa i nesuglasice oko same nominacije pojma nestalih osoba, kako kod porodica nestalih tako i kod stručne i znanstvene javnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj.

Prema dostupnim podacima malo je ili nije nikako istraživano područje djelovanja socijalnog rada prema porodicama nestalih osoba, odnosno način pružanja podrške i pomoći u procesu traženja nestalih osoba, rad sa porodicama na saniranju preživjelih trauma, u nošenju sa gubitkom, pružanju materijalne pomoći i sl. Dosadašnja istraživanja uglavnom su se bavila brojem nestalih i pronađenih nestalih osoba. Ono što je očigledno jeste da se sa brojkama nestalih i pronađenih manipuliše, pa često dolazi do nesporazuma i nesuglasica između pojedinih zvaničnih institucija oko broja nestalih osoba i načina na koje su te osobe nestale.

Socijalni rad ima svrhu tek onda ako doprinosi daljem razvijanju i unapređivanju društvenih odnosa, ali i podizanja kvaliteta života svih građana. Socijalni rad to postiže uočavanjem, sagledavanjem i rješavanjem takvih stanja koja mogu postati ili jesu kočnica razvitka pojedinaca, grupa pa i cijele zajednice. Drugim riječima, socijalni rad treba shvatiti kao djelatnost koja iz svog domena doprinosi progresu društva.

U Centralnoj evidenciji nestalih osoba, od ukupnog broja nestalih osoba koji iznosi 34.964, do danas su ekshumirani posmrtni ostaci više od 25.000 osoba, od čega je identificirano 23.000. Od tog broja, 14.792 posmrtna ostatka identificirana su uz pomoć DNK analize, a 8.192 klasičnom metodom, odnosno metodom prepoznavanja po odjeći ili nekim predmetima koje su žrtve nosile u trenutku smrti. Prema podacima Međunarodne komisije za nestale osobe (ICMP) u ratovima na području bivše Jugoslavije nestalo je oko 40.000 osoba od čega je najveći broj, oko 30.000, nestalo u Bosni i Hercegovini. Prema podacima Međunarodnog komiteta crvenog

križa (MKCK) do decembra 2018. godine evidentirano je 22.425 otvorenih zahtjeva za traženje nestalih osoba, 15.101 osoba je ekshumirano i identificirano, 76 slučajeva je administrativno zatvorenih i 6.586 aktivnih slučajeva nestalih osoba. Prema podacima Instituta za nestale osobe (INO) do decembra 2018. godine je ekshumirano posmrtnih ostataka 25.500 osoba, 23.247 osoba je identificirano (15.216 na osnovu DNK metode i 8.031 klasičnom metodom i identifikacije) i njihovi posmrtni ostaci predati porodicama, a verificirano je 7.228 aktivnih slučajeva nestalih osoba. Preko 70% nestalih osoba u BiH je pronađeno - ekshumirano i identificirano.

1. NESTALE OSOBE U NORMATIVNOM OKVIRU BOSNE I HERCEGOVINE

Prema Zakonu o nestalim osobama BiH ("Sl. glasnik BiH", br. 50/04), nestala osoba je osoba o kojoj porodica nema nikakvih vijesti i/ili je prijavljena na temelju pouzdanih informacija kao nestala osoba usljed oružanog sukoba koji se dogodio na teritoriju bivše SFRJ. Ovaj se zakon odnosi na osobe nestale u razdoblju od 30. aprila 1991. godine do 14. februara 1996. godine. U članu 2. Zakona o nestalim osobama Bosne i Hercegovine navodi se: "*Član porodice* nestale osobe je dijete rođeno u braku ili izvan braka, posvojeno dijete, kao i pastorče koje je nestala osoba uzdržavala, bračni ili izvanbračni partner, roditelji (očuh, maćeha), usvojitelj, sestra i brat nestale osobe koje je nestala osoba uzdržavala".

Pouzdana informacija je takva informacija iz koje se utemeljeno može zaključiti da je određena osoba nestala.

Minimum podataka podrazumijeva podatke o imenu i prezimenu osobe, imenu jednog roditelja, mjestu i datumu rođenja, odnosno samo godini rođenja, pretpostavljenom mjestu i datumu, odnosno godini nestanka i okolnostima nestanka.

Verifikacija podrazumijeva postupak provjere vjerodostojnosti podnesene prijave o nestanku osobe ili uzimanje nove izjave ili identifikaciju, odnosno provjeru identiteta nestale osobe u okviru svih poznatih službenih evidencija koje su se vodile ili se vode u Bosni i Hercegovini.

Postupak odbijanja netačne prijave podrazumijeva dostavu službene obavijesti koja sadrži obrazloženje razloga za odbijanje verifikacije prijave nestanka za neku osobu od strane organa mjerodavnog za verifikaciju prijave o nestanku.

Identificirana nestala osoba je osoba za koju se u okviru procesa identifikacije pouzdano utvrdi da pronađeni posmrtni ostaci odgovaraju određenoj osobi u fizičkim ili naslijeđenim ili biološkim karakteristikama ili se nestala osoba pojavi živa.

Postupak identifikacije provodi se u skladu sa važećim zakonima u Bosni i Hercegovini.

Mjerodavne institucije za traženje nestalih osoba su organizacije ili institucije, domaće ili međunarodne, koje imaju utvrđen mandat, odnosno mjerodavnost za traženje nestalih osoba u/iz Bosne i Hercegovine, u skladu sa važećim propisima Bosne i Hercegovine i međunarodnim ugovorima.

Potrebu za izdržavanjem ima član porodice nestale osobe ukoliko nije uživatelj bilo kojeg prava na osnovu kojeg se izdržava kao što su: prava po osnovi socijalne zaštite, penzijsko-invalidskog osiguranja, prava iz boračko-invalidske zaštite, prihod po osnovi rada, samostalnog obavljanja gospodarske ili samostalne djelatnosti i drugi prihodi koji se, u skladu sa važećim zakonima, smatraju izdržavanjem.

Kako bi se porodicama nestalih u Bosni i Hercegovini omogućilo puno korištenje prava da znaju gdje se nalaze nestale osobe, Zakon o nestalim osobama u Bosni i Hercegovini je utvrdio određena prava i obaveze, te definisao potrebne mjere koje bi se trebale preduzeti kako bi se proces traženja nestalih osoba u Bosni i Hercegovini značajnije unaprijedio.

Osoba se ne smatra nestalom ako je umrla prirodnom smrću ili je umrla usljed ratnih dešavanja, i ako o njenoj smrti postoje pouzdane informacije, tj. informacije kod službenih organa (npr. Ministarstva unutrašnjih poslova, Sud, bolnica, civilna zaštita, pokopno društvo itd.), zbog činjenice da postoje njeni posmrtni ostaci i da je poznato mjesto gdje je ta osoba sahranjena. Postoje slučajevi kada je porodica osobu prijavila nestalom tokom rata zbog nepostojanja pouzdanih informacija o njoj, pa su se takve osobe našle na spiskovima nestalih. Ranije evidencije osoba nestalih tokom rata i kasnije bile su podložne stalnim provjerama, tako da je jedan broj osoba koje su evidentirane u toku rata kao nestale, nakon rata skidan sa evidencije kao riješeni slučajevi. Sa evidencija nestalih osoba, u skladu sa međunarodnim standardima, skidane su osobe koje su pronađene žive, kao i osobe koje su identifikovane "na osnovu službene evidencije u kojoj je utvrđeno da je ta osoba umrla prirodnom smrću ili je smrt nastupila usljed ratnih dejstava, a njeni posmrtni ostaci su sahranjeni na obilježeno grobno mjesto" (Zakon o nestalim osobama Bosne i Hercegovine).

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom ("Službene novine FBiH" br. 36/99) nestale osobe spominje u nekoliko članova. U poglavlju III – Zaštita civilnih žrtava rata član 54. stav 1. „...civilnom žrtvom rata, smatra se i osoba koja je poginula, umrla ili nestala pod okolnostima iz stavka 1. ovog člana”. U poglavlju „Usluge socijalnog i drugog stručnog rada“ u članu 46. stav 2 „uslugama socijalnog i drugog stručnog rada, u smislu ovog zakona,

smatra se savjetodavni rad koji obavljaju ustanove u rješavanje porodičnih i bračnih problema, te mjere i akcije, u saradnji sa mjesnim zajednicama i drugim organima, na suzbijanju i sprečavanju društveno neprihvatljivog ponašanja djece i ostalih pojedinaca, porodica i društvenih grupa”.

2. ULOGA SOCIJALNOG RADA U RADU SA PORODICAMA NESTALIH OSOBA

U praksi nedostaje ozbiljan program rada s pojedincima i porodicama nestalih osoba, u smislu prevencije, resocijalizacije, a koji bi bio usmjeravan iz ministarstava rada i socijalne politike, što bi značilo zajedničke kriterije rada za područje svih centara za socijalni rad. Centar za socijalni rad je javna ustanova i za njen rad i djelatnost se primjenjuju propisi o ustanovama. Sredstva za osnivanje i rad centara za socijalni rad obezbjeđuju se iz budžeta općina/grada. Ovakav način finansiranja nije adekvatan, budući, da se rad centara finansira iz budžeta općina, oblici socijalne zaštite se finansiraju iz budžeta kantona i Federacije, a u nekim općinama prošireni oblici socijalne zaštite finansirani iz općinskih/gradskih budžeta provode se putem centara za socijalni rad. Neophodno je osnivanje Zavoda za socijalnu zaštitu.

Klijenti ovih ustanova su najrazličitije kategorije lokalnog stanovništva: domicilna, raseljenička i povratnička populacija, penzioneri, zaposleni, nezaposleni, a naročito za rad nesposobna lica, djeca, odrasli, stara lica (Šarić et al. 2016). Socijalna i porodična zaštita u entitetima Bosne i Hercegovine i Brčko Distriktu regulirana je entitetskim i kantonalnim zakonima u Federaciji, entitetskim zakonima u Republici Srpskoj i zakonima Distrikta Brčko. U Bosni i Hercegovini svaka općina ima centar za socijalni rad ili službu socijalne i dječije zaštite. Centri za socijalni rad kao vladine institucije, su kroz prirodu svoje djelatnosti upućene na saradnju i povezanost i sadržavnim ustanovama: sudstvom, tužilaštvom, policijom, zdravstvom, itd. Imaju i sve značajnije partnere u nevladinom sektoru, budući da su pojedine nevladine organizacije osnovane i svojom djelatnošću specijalizirane za neke ciljane populacije iz oblasti socijalne zaštite, naročito koje se odnose na zaštitu žrtava nasilja, i sa kojima je saradnja već davala određene rezultate. Centri u saradnji sa drugim akterima u lokalnoj zajednici imaju mogućnosti i obavezu otkrivanja problema porodica nestalih osoba, kojima je neophodno urgentno pružiti određene vidove podrške ili pomoći vezano za rizične situacije ili događaje koji slabe njihovu moć prevazilaženja ličnih ili porodičnih problema.

U savremenim koncepcijama i projektima socijalne zaštite posebno su razvijene različite metode i tehnike osnaživanja pojedinaca i porodica kao proces njihovog kontinuiranog rasta i mijenjanja tokom životnih ciklusa a posebno u rizičnim periodima ili fazama sa fokusom pojedince i njihove porodice koje su nemoćne da se suoče sa životnim problemima, uključujući i probleme porodica nestalih osoba. Pojedini autori ukazuju na neke neophodne promjene u pozicijama, pristupu, koncepcijama i praksama centara za socijalni rad kako bi oni postali uspješniji u radu, a što bi se, naravno, odrazilo i na rad sa porodicama nestalih osoba. Ajduković (2009) i Milić (2007) navode da se poruke koje dolaze iz evropskog prostora i koje prate već istaknute promjene u sferi rada odražavaju na obavljanje djelatnosti u dva područja rada koji su predmet našeg razmatranja - to su sektor obrazovanja i sektor socijalne zaštite. U sektoru socijalne zaštite povećava se značaj socijalne politike, kako u razvijenim zemljama tržišne ekonomije, tako i u tranzicijskim zemljama. Bitno novi ekonomski, politički, kulturni i socijalni uvjeti u kojima se obavlja socijalni rad zahtijevaju i nove uloge socijalnih radnika (Milosavljević 2007), a jedna od njih, specifična za ove prostore, je upravo socijalni rad sa porodicama nestalih osoba. On uključuje kako rad u samim porodicama tako i angažman institucija i nevladinih organizacija koje su u direktnoj vezi sa nevedenim porodicama.

Prema raspoloživim podacima do kojih se došlo u saradnji sa predstavnicima organizacija porodica nestalih osoba, veliki broj ovih osoba je uspio da, na neki način, riješi pristup socijalnim institucijama i ostvarivanju određenih prava kao što su npr. novčana primanja. Činjenica je, međutim, da Zakon o nestalim osobama u Bosni i Hercegovini u dijelu pristupa pravima članova porodice nestale osobe, nažalost, nije nikada doživio svoju implementaciju. Članovi porodica su, kako smo istakli, prema dostupnim propisima, na nivou entiteta, ipak ostvarivali određena prava, rješavajući svoje probleme dvojako: prema propisima iz oblasti boračko invalidske zaštite i prema propisima iz oblasti civilnih žrtava rata. U zavisnosti od statusa koji je nestala osoba u vrijeme nestanka imala, odnosno da li je bila vojnik ili civil, porodice nestalih su i rješavale svoja prava. Mnoge od ovih porodica su proglašavale svoje nestale umrlim pred nadležnim sudovima u vanparničnom postupku, jer je to bio jedan od uslova da se, naprimjer, prema propisima iz boračko invalidske zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine ostvari pravo na novčano primanje. Slična je situacija i sa propisima koji regulišu oblast civilnih žrtava rata i članova njihovih porodica. Ovo je bilo posebno izraženo tokom perioda 2004-2006. godina kada su entiteti izmijenili propise iz oblasti boračko invalidske zaštite i propise iz oblasti civilnih žrtava rata.

S ciljem unapređenja procesa traženja nestalih osoba i efikasnije identifikacije posmrtnih ostataka, u skladu sa Zakonom o nestalim osobama formiran je Institut za nestale osobe Bosne i Hercegovine kao nezavisna institucija za traženje nestalih osoba u/iz Bosne i Hercegovine. Zakonom je predviđeno formiranje Fonda za pomoć porodicama nestalih osoba, koji je nadležan za izračunavanje i isplatu finansijske pomoći. Da bi se ostvarilo pravo na finansijsku pomoć Zakon je predvidio podnošenje zahtjeva za dobijanje finansijske pomoći putem nadležnog općinskog organa za socijalnu zaštitu u općini prebivališta, ili nadležnoj instituciji Brčko Distrikta.

Socijalni radnici pomažu ljudima u prevladavanju socijalnih nedaća do kojih može doći zbog zdravstvenih i porodičnih problema, siromaštva, nezaposlenosti, kriminala, ovisnosti o alkoholu i drogama, kao i zbog ratnih stradanja i elementarnih nepogoda. Nastoje direktnim savjetovanjem i konkretnim informacijama pomoći pojedincima i porodicama pa prepoznaju svoje prave probleme, razmotre moguća rješenja te da prvenstveno vlastitim snagama i mogućnostima izađu s njima na kraj. Problemi mogu biti nezaposlenost, smanjenje ili gubitak radnih vještina, finansijske poteškoće, problemi koji nastaju zbog starosti, bolesti, invalidnosti, neželjene trudnoće, asocijalnog ponašanja, alkoholizma ili ovisnosti o drogama – lične ili člana porodice. Socijalni radnici pomažu i pri takvim nepovoljnim okolnostima kao što su teški konflikti u porodici pa i zlostavljanje djece ili bračnog partnera. Također, oni su stručnjaci koji imaju uvid u službeno uspostavljene oblike pomoći, imaju pregled odgovarajućih ustanova, privatnih i javnih službi i udruženja i znaju kako se pojedini oblici pomoći mogu ostvariti. Porodice nestalih osoba su posebno osjetljiva kategorija kojoj je potrebno posvetiti pažnju u socijalnom radu.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja: Predmet istraživanja je bio ispitati ulogu i zadatke socijalnog rada u radu sa porodicama nestalih osoba. Istraživanja u ovoj oblasti u BiH do sada nije bilo tako da smo se fokusirali na ispitivanje mišljenja relevantnih aktera (socijalni radnici, psiholozi, zaposlenici suda, tužilaštva, nevladine organizacije) koji rade ili su radili sa porodicama nestalih osoba.

Hipoteza istraživanja: U istraživanju se pošlo od pretpostavke da je socijalni rad sa porodicama nestalih osoba na području sjeveroistočne Bosne nedovoljno zastupljen, zbog nepostojanja kadrovskih, stručnih i materijalnih pretpostavki i nerazvijene svijesti o potrebi socijalnog rada u radu sa porodicama nestalih osoba.

Populacija i uzorak: Uzorak ispitanika su činili stručni radnici (socijalni radnici, psiholozi, psiholozi – pedagozi, pedagozi, defektolozi, pravnici) u ustanovama i institucijama koje su uključene u rad sa porodicama nestalih osoba, zatim u neprofitnim/nevladinim i privatnim organizacijama čije aktivnosti uključuju rad sa porodicama nestalih osoba na području regije sjeveroistočne Bosne (6 centara za socijalni rad, Služba za boračko-invalidsku zaštitu, stambene poslove i integraciju raseljenih lica Grada Tuzle, Međunarodna komisija za nestale osobe Bosne i Hercegovine Tuzla te 10 nevladinih organizacija: ‘‘Vive Žene’’ Tuzla, ‘‘Snaga Žene’’ Tuzla, Udruženje ‘‘Žene Srebrenice’’ Tuzla, Udruženje porodica zarobljenih i nestalih osoba opštine Zvornik, Udruženje žrtava i svjedoka genocida Srebrenica, Udruženje ‘‘Majke Srebrenice’’, Regionalno udruženje nestalih boraca i civila Semberije i Majevice, Udruženje stradalih Zvorničana, Udruženje ‘‘Porodice žrtava rata Vlasenica 1992-1995’’, Udruženje ‘‘Žena Podrinja’’ Bratunac). Uzorak je stratifikovan vodeći računa o proporcionalnoj i teritorijalnoj zastupljenosti ustanova, nevladinih organizacija i porodica: vladin sektor - 25 ispitanika, nevladin sektor - 10 ispitanika i porodice nestalih osoba - 50 porodica srpske nacionalnosti i 50 porodica bošnjačke nacionalnosti.

Metode istraživanja: U procesu istraživanja su primjenjivane osnovne metode i tehnike kao što su: analiza, sinteza, apstrakcija i specifikacija, s tim što je naglasak bio na primjeni:

- metode analize sadržaja – dokumentacije navedenih institucija i udruženja
- komparativne metode
- statističke metode
- intervju

U empirijskom dijelu istraživanja korištena je metoda ispitivanja. Tehnika koja je korištena je anketa. Anketom su prikupljeni podaci u dva odvojena dijela istraživanja i to: istraživanje koje obuhvata ulogu socijalnog rada u radu sa porodicama nestalih osoba u vladinom sektoru i istraživanja uloge socijalnog rada u radu sa porodicama nestalih osoba u nevladinim organizacijama te naposljetku istraživanje koje obuhvata porodice nestalih osoba.

4. ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

- Istraživanje je pokazalo da samo 4 ustanove ne rade sa porodicama nestalih osoba, dok svih 10 NVO-a, tj. 100% radi sa porodicama nestalih osoba (PNO).

Generalno, međutim, postoji nedovoljno zainteresiran i prilično površan pristup u radu sa porodicama nestalih osoba.

- Istraživanje je pokazalo da mali postotak kako ustanova tako i nevladinih organizacija (NVO) koje rade sa porodicama nestalih osoba vrši uvid u porodično stanje ovih porodica.
- Ustanove porodicama nestalih osoba najviše pružaju usluge administrativne prirode, dok nevladine organizacije pružaju mahom usluge savjetovanja.
- Također, istraživanje je pokazalo da 52% ispitanih profesionalaca unutar ustanova ne koristi u svom radu odredbe propisane Zakonom o nestalim osobama, dok unutar NVO-a, što je poražavajući podatak, 72% anketiranih profesionalaca ne koristi odredbe spomenutog Zakona u radu sa PNO.
- Istraživanje je pokazalo i da 52% profesionalca unutar ustanova i 70% profesionalca unutar NVO-a nije upoznato da je u okviru Zakona o nestalim osobama BiH predviđeno formiranje Fonda iz kojeg se trebaju finansirati porodice nestalih osoba.
- Rezultati istraživanja potvrđuju da su različiti izazovi sa kojima se socijalni radnik i socijalni rad susreću u radu sa porodicama nestalih. U dijelu odgovora koji su se odnosili na manjak tehničkih kapaciteta indikativno je da čak 48% ispitanih profesionalaca uopće nije odgovorilo na postavljeno pitanje, dok unutar nevladinih organizacija čak 70% profesionalaca uopće nije odgovorilo na postavljeno pitanje. Također, uglavnom su izostali odgovori na pitanje koja su se odnosila na činjenicu da veliki izazov predstavlja „retraumatiziranje klijenata“.

Iz navedenih rezultata može se uočiti da se nikako ili vrlo malo radi sa porodicama nestalih osoba.

- Istraživanjem je identificirano da su profesionalci unutar ustanova i nevladinih organizacija pretjerano opterećeni svakodnevnim radnim zadacima, ne nužno poslovima koji se odnose na rad sa porodicama nestalih osoba, te smatraju da je potrebno zaposliti veći broj socijalnih radnika.
- Može zaključiti da spomenuta populacija nije u fokusu socijalnog rada i socijalnih radnika unutar ustanova i nevladinih organizacija koje su bile uključene u istraživanje. Rezultati istraživanja su pokazali da se bošnjačke porodice u najvećem procentu obraćale za pomoć svima koji djeluju u ovoj oblasti, tj. centrima za socijalni rad, nevladinim organizacijama i Crvenom križu, dok porodice srpske nacionalnosti u najvećem postotku su se obraćale za pomoć nevladinim organizacijama i Crvenom križu.

- Ispitanici su izjavili da je u radu sa porodicama nestalih osoba posebno važan savjetodavni rad koji uključuje davanje savjeta i u psihosocijalnom području. Savjetovanje se ovdje posmatra kao posebna metoda pružanja pomoći osobama koje trenutno nisu u stanju same rješavati probleme pred kojima su se našle, a sve s ciljem da se osposobe za njihovo samostalno rješavanje. Ovakav koncept savjetovanja u skladu je s ključnim principom socijalnog rada – **pomoć do samopomoći**⁷. U tom smislu se i kategoriziraju oblici pomoći: vođenje, davanje savjeta, savjetovanja i sl.
- Da je država dovoljno uradila na pronalsku nestalih članova porodica bošnjačke nacionalnosti odgovorilo je 62%, dok 38% ispitanika smatra da to nije dovoljno. 38% porodica srpske nacionalnosti zadovoljno je dosadašnjim učinkom države na pronalasku nestalih osoba dok je 62% ispitanika nezadovoljno dosadašnjim ishodom traženja nestalih osoba. Iz navedenih rezultata je vidljiva neobična nesuglasnost u odgovorima kod porodica bošnjačke i srpske nacionalnosti. Isto tako je evidentno da kada govorimo općenito o postignućima na pronalasku nestalih osoba, obje strane su nezadovoljne dosadašnjim učinkom.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

- Rezultati istraživanja su pokazali da postoji mnogo izazova koje socijalni rad (u institucijama i nevladinom sektoru) treba i može rješavati kada je u pitanju socijalna problematika kao i dobrobit i kvalitet života porodica nestalih osoba.
- Ne postoji baza podataka u centrima za socijalni rad o nestalim osobama kao ni o porodicama nestalih osoba.
- Od ukupnog broja ispitanika u ustanovama obuhvaćenih istraživanjem, 84% profesionalaca smatra da nedostaje socijalnih radnika koji rade sa porodicama nestalih osoba.
- Istraživanje je pokazalo, prema izjavama članova porodica nestalih osoba, da im se ne posvećuje dovoljna pažnja od strane profesionalaca iz centara za socijalni rad.
- Zabrinjavajući je podatak da 52% profesionalaca nije upoznato sa postojanjem Fonda iz kojeg se trebaju finansirati porodice nestalih osoba. Sa druge strane 40% profesionalaca nije upoznato sa radom pa čak ni postojanjem Instituta za nestale osobe BiH.

- Činjenica o nedovoljnoj zastupljenosti rada socijalnih radnika u centrima za socijalni rad sa porodicama nestalih osoba ističe i potvrđuje podatak da čak 52% profesionalca u svom radu ne primjenjuje odredbe Zakon o nestalim osobama BIH.

Na kraju, postavlja se pitanje razloga nedovoljno zastupljenog socijalnog rada sa porodicama nestalih osoba unutar centara za socijalni rad? Da li je po srijedi nemogućnost pružanja usluga ovoj populaciji usljed nedostatka ljudskih i tehničkih kapaciteta ili rezultati provedenog istraživanja ukazuju na neznanje i nedovoljnu kompetentnost postojećih profesionalaca u centarima za socijalni rad. Nedovoljne kompetencije stručnjaka kao i nedostatak tehničkih kapaciteta vremenom mogu dovesti do gubljenja povjerenja korisničke populacije i postati glavni razlog njihovog odustajanja od ostvarivanja svojih prava čak i kad postoje uporišta za ispunjavanje i ostvarivanje istih u skladu sa Zakonom o nestalim osobama.

LITERATURA

1. Ajduković, Marina (2009), *Refleksije o superviziji: Međunarodna perspektiva*, Biblioteka socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu i Društvo za psihološku pomoć, Zagreb
2. *Analiza Zakona o nestalim osobama* (2009), Vaša prava, Sarajevo
3. Bullinger, Jürgen Herman, Kornelia Tanjga (2004), *Mrežni socijalni rad: Uvod u socijalni poziv*, Filozofski fakultet u Banjaluci, Banja Luka
4. *Deklaracija UN-a o zaštiti svih osoba od nasilnoga ili prisilnoga nestanka* (1992)
5. Dervišbegović, Muhamed (2003), *Socijalni rad - teorija i praksa*, Zonex ex Libris, Sarajevo
6. Delić, Zlatan (2010), *Sociologija*, OFF-SET, Tuzla
7. *Godina za godinom*, (2009), Udruženje "Snaga Žene" Tuzla
8. *Godine podrške 1994-2004* (2004), Udruženje "Vive Žene", Bosanska riječ, Tuzla
9. Karić, Nijaz (2002), *Zadovoljavanje socijalnih potreba u lokalnoj zajednici*, OFF-SET, Tuzla
10. Milosavljević, Milosav (1996), *Socijalni rad između tradicionalnog i modernog*, Draganić, Beograd

11. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2006), *Pri-
mjena Zakona o nestalim osobama BiH*, u: *Vodič za porodice nestalih osoba*,
Sarajevo
12. Sejfija, Ismet (2008), "Nevladin sektor u BiH između tradicije i tranzicijske
stvarnosti", *Tranzicija*, Vol. 10, No. 21-22, str. 27-47.
13. Šarić, Hariz et al., (2016), *Socijalna gerontologija*, OFF-SET, Tuzla
14. Termiz, Dževad (2001), *Osnovi metodologije nauke o socijalnom radu*, Grafit,
Lukavac
15. UNDP BiH (2006), *Priručnik za nevladine organizacije u BiH*, Sarajevo
16. Vidanović, Ivan (2005), *Pojedinac i porodica – metode, tehnike i veštine
socijalnog rada*, IV dopunjeno izdanje, autorsko izdanje, Beograd
17. Vidanović, Ivan (2006), *Rečnik socijalnog rada*, autorsko izdanje, Beograd
18. *Ustav Bosne i Hercegovine*
19. *Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite poro-
dice sa djecom FBiH*, Službene novine Federacije BiH, br- 36/99, 06, 45/16.
20. *Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH*, Službene novine BiH, br. 29/04.
21. *Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata, zaštiti porodice sa dje-
com Tuzlanskog kantona*, Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 12/00, 02;
03, 06.
22. *Zakon o udruženjima i fondacijama FBiH*, Službene novine Federacije BiH,
br. 45/02.
23. *Zakon o udruženjima i fondacijama Republike Srpske*, Službeni glasnik
Republike Srpske, br. 52/01.
24. *Zakoni o besplatnoj pravnoj pomoći BiH*, Službene novine BiH, br. 83/16.
25. *Zakoni o besplatnoj pravnoj pomoći RS*, Službeni glasnik RS, br. 120/08.
26. *Zakoni o radu u Federacije Bosni i Hercegovini*, Službene novine FBiH, br.
43/99, 32/00 i 29/03.
27. *Zakoni o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka*, Službene novine
BiH, 3/03, 21/03, 61/04, 55/05.
28. *Zakon o zdravstvenoj zaštiti Federacije Bosne i Hercegovine*, Službene novine
FBiH, br. 41/10.
29. *Zakon o udruženjima i fondacijama BiH*, Službene novine BiH, br. 31/01;
45/02.
30. *Zakon o izmjenama i dopunama Porodičnog zakona Federacije Bosne i Her-
cegovine*, Službene novine Federacije BiH, br. 31/14.
31. *Zakon o nestalim osobama Bosne i Hercegovine*, PS BiH, br. 109/04

32. *Porodični zakon*, dostupno na: www.fbihvlada.gov.ba, pristup 23. 02. 2020.
33. Izvori međunarodnog humanitarnog prava, dostupno na: <http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/komisija/MKCK%20-%20Izvori%20MHP>, pristup 23. 02. 2020.

THE CHALLENGES OF SOCIAL WORK WITH FAMILIES OF MISSING PERSONS

Summary

The research aimed to locate, analyze, and determine the role, opportunities, and challenges of social work with the families of missing persons. The focus of the paper is primarily on theoretical and empirical research of services provided by the social work profession to families of missing persons in terms of quantity, from the point of view of governmental and non-governmental sector, and quality, from the point of view of missing persons' families. The research was also aimed at determining the importance of assistance provided by the non-governmental sector to the government sector in all spheres of assistance to the families of missing persons. The following methods and techniques were used in the research process: content analysis, questionnaire, interview, survey, and statistical method. A stratified sample was used, taking into account the proportional and territorial representation of institutions, non governmental organizations and families: the government sector – 25 respondents, non-governmental sector - 10 respondents and families of missing persons – 50 Serb families and 50 Bosniak families. The survey was conducted in the Association of Visually Impaired Citizens Tuzla. The results of the research shows that we need more understanding for these vulnerable groups of families and more social action in the the direction of solving their problems, as well as timely informing the public about solving the problems one of the most vulnerable categories of our society.

Keywords: social work; challenges; missing persons; families of missing persons; social assistance; non-governmental sector; government sector

Adresa autora

Authors' address

Hariz Šarić

Univerzitet u Tuzli, Filozofski fakultet

hariz.saric@untz.ba

Nedeljko Jurkić

JU "Centar za socijalni rad" Tuzla

nedeljkojurkic@gmail.com

UDK 159.922:316.738-056.3